

Více než čtvrtstoletí po prvním dílu tetralogie Johna Updika a sedmnáct let po dílu třetím vydává Paseka díl druhý: *Králík se vrací*.

Je zvláštní sledovat, jakým způsobem pokračuje překládání a vydávání angloamerických autorů, kteří v češtině vycházeli před rokem 1989 a těšili se zde obrovské popularitě. Najdeme mezi nimi klasiky moderní literatury, kteří se překládají stále a jejichž knihy se čtou nadále po celém světě (třeba Jack Kerouac, Truman Capote z americké literatury, John Fowles z anglické), ale i takové, kteří jsou u nás dodnes populárnější než ve své mateřské zemi – ukázkovým příkladem, a velkou záhadou, je Robert Ruark a jeho román *Medojedky*, několikrát vydaný česky. I takový William Styron, před rokem 1989 často překládaný do češtiny, byl pokládán za žijícího klasika americké literatury a jeho popularita přetrvala mezi českými čtenáři dodnes. Za Atlantikem byl sice také uznáván, ovšem na tak vysokém piedestalu rozhodně nestál.

John Updike (*1932) patří k ještě jiné skupině angloamerických autorů. Nezpochybnitelný klasik současné americké literatury byl – na tehdejší poměry – před rokem 1989 překládán hojně: již v roce 1965 vyšly česky povídky *Holubí pírká*, v první polovině sedmdesátých let pak román *O farmě*, avšak nejvíce byl překládán v letech osmdesátých (*Chceš si mě vzít, Milenci a manželé* či básně *Domácí biograf*). Hned roku 1980 se objevil překlad románu *Králíku, utíkej* (originál 1960), první z Updikových „králíkovských“ knih, souboru čtyř románů a jedné novely, publikovaných s přibližně desetiletým odstupem, v nichž autor téměř dokumentaristicky zachycoval životní osud protagonisty Harryho Angstroma, přezdívaného Králík. Další díl této románové tetralogie vyšel v překladu Antonína Přídala v roce 1990, nicméně nebyl to díl druhý, nýbrž třetí – *Králík je bohatý*. Druhý díl *Králík se vrací* (originál 1971), který teď vychází v překladu Miroslava Jindry, tak vzniklou mezeru zaplňuje, přičemž k završení románového života Harryho Angstroma zbývá ještě přeložit poslední větší román *Králík odpočívá* z roku 1990 a novelu *Vzpomínky na Králíka*, jež vyšla jako součást povídkové sbírky *Údery lásky*.

Proč Updika čteme jinak

Devadesátá léta přinesla ještě několik českých překladů Updikových knih, z nichž asi největší úspěch slavily – i díky filmu – Čarodějky z Eastwicku. Přesto nelze říct, že by se dnes mezi českými čtenáři těšil Updike takové oblibě a takovému respektu, jaký má v anglosaském světě. Proč? Důvodů je několik.

Předně v osmdesátých letech nabízel českému čtenáři pohled do světa, který byl neskutečně vzdálený. Jeho romány, zachycující každodenní život Ameriky, byly v podstatě exotické, neboť líčily život, který se tolik odlišoval od toho našeho. Tato odlišnost, ukazuje se dnes, byla však jen zdánlivá a to, co se kdysi jevilo jako nesrovnatelně jiné, se najednou ukazuje v mnoha ohledech až nepohodlně stejné. S tím je spojen i druhý důvod, totiž úpadek zájmu o romány zachycující „všední život“ nebo sociologické aspekty určité společnosti – čtenáři, a nejen ti čeští, dávají na přelomu tisíciletí přednost jiným románům: historickým, románům s prvky thrilleru, anebo příběhům s určitými metafyzickými aspekty. Nic z toho Updikovy prózy nenabízejí. Ostatně je výmluvné, že jednou z mála knih Johna Updika přeložených do češtiny v posledních letech nebylo pokračování Králíka, nýbrž historický román – mimochodem vynikající – *Gertruda a Claudius* (2003), v němž autor domýšlí příběh předcházející ději Shakespearova Hamleta.

Dalším důvodem určité vlažnosti českého publika je rozsah Updikových děl. Knihy tak objemné jako králíkovská tetralogie prostě nemají v poslední době na růžích ustláno, pokud to zrovna nejsou fantasy ságy. O Updikeovi též nelze říct, že by byl mistrem zkratky jako například Don DeLillo, jehož *Podsvětí* má podobnou ambici: zachytit poslední půlstoletí

v dějinách Ameriky. Ale zatímco se bývalý reklamní textař snaží zdůraznit fenomény, které dobu charakterizují jaksí obecně a vystihují měnící se trendy, Updike pracně a poctivě popisuje fragmenty této skutečnosti, jak je vnímá hlavní postava jeho románů.

Přítom vedle „hlavního“ děje, totiž Králíkova života, čteme v románech ještě jeden příběh, příběh stínový, a to sblížování autora a protagonisty. Nepřichází snadno a pozorný čtenář v něm shledá prvky dobrodružství. Je snadné se ztotožnit s protagonistou obdařeným heroickými rysy, který je básník, rozervaný umělec, spisovatel trpící autorským blokem. Ale s Králíkem?

A totéž platí o psaní. Dějiny literatury dvacátého století jsou plné příběhů výjimečných hrdinů. I proto Updike trochu překvapil, když se po deseti letech od *Králíku, utíkej* ke svému protagonistovi vrátil a napsal knihu, jež se stala dokonalou ukázkou jeho literárního mistrovství.

Děj se odehrává deset let po prvním románu a najednou je všechno jinak. Roky poklidné prosperity odvála sexuální revoluce, vleklá válka ve Vietnamu, sociální i rasové nepokoje. Chaos nezuří jen venku, ale proniká i do rodiny Harryho Angstroma. Opouští ho žena a on najednou bolestně zjišťuje, že řád není něčím, co by bylo dané, a stejně tak že poklidné štěstí není něčím, na co by člověk měl zaručené právo. A tak musí bojovat: o ženu, o existenci, o své místo ve společnosti. Nic jiného mu ani nezbyvá.

Králík se vrací je vlastně bildungsroman – s tou zvláštností, že se neodehrává od začátku či od mládí hrdiny, nýbrž jaksí zprostředka. O to je však hledání nové perspektivy zajímavější. Králík je nucen v životě hledat, znovu riskovat, a vlastně tak činí to, co udělal Updike, když se vrátil k postavě, kterou mnozí pokládali za „odbytou“ prvním románem. A odtud možná také důvod onoho sblížení mezi autorem a titulní postavou. Harry je nucen pouštět se do nových životních dobrodružství, protože jedinou alternativou je pomalá záhuba; John Updike se pouští do riskantního dobrodružství literárního, protože neriskovat znamená ztratit vše. *Králík se vrací* je pozoruhodná kniha, která klame svou postavou.

Zmenšování velikánů

Způsob psaní i volba témat – zejména v těchto čtyřech knihách – těsně souvisí s tím, jak Updike přemýšlí o literatuře a jak se toto myšlení zrcadlí v jeho esejích a kritikách. Updikův pohled na dějiny literatury je svým způsobem nivelizující: když píše o tzv. velikánech, vždy se je snaží něčím zmenšit, když píše o autorech na první pohled nevýznamných, pokouší se je naopak povýšit. Někteří tvrdí, že to má co do činění s anglosaskou tradicí, nicméně nabízí se i jiné vysvětlení, totiž hluboce pocitovaná nedůvěra k literárnímu a jinému elitářství, které strašlivě selhalo v polovině 20. století.

Onen „všední“ život, který Updike zachycuje v Králíkovi, je možná šedivý, nicméně v rámci Updikova myšlení má na literární existenci právo jako každý jiný. *Králík se vrací* navíc demonstruje, že i psaní o věcech, které se jeví na první pohled poněkud všední, může být nakonec velice zábavné. Dlužno dodat, že za tento čtenářský požitek vděčíme i krásnému překladu Miroslava Jindry.